

el-A'ŞÂ*

W. CASSEL**

Çev. Süleyman TULÜCÜ***- Mustafa KAYA****

ÖZET

el-A'şâ, Meymûn b. Kays. Bekr b. Vâ'il'e bağlı Kays b. Sa'lebe kabilesinden meşhur eski Arap şairi. 570 yılından önce Menfûha vahasında (Riyâd'ın güneyinde) bir yer olan Dürnâ'da dünyaya geldi, 625 yılından sonra aynı yerde öldü. Görme gücünü kaybetmesinden sonra "gece-körü" lakabını aldı. Gençliğinde zenginlik aramak için yolculuğa çıktı. Muhtemelen bir tüccar olarak yıllarca seyahat etti ve Yukarı ve Aşağı Mezopotamya, Suriye, güney Arabistan ve böylece Habeşistan'ı ziyaret etti.

Şair, menkıbe ve şiir geleneğinin diğer herhangi bir kişiye ait kabileninkinden daha yaygın olduğu Hîre'de eğitim gördü. Üslûbu tumturaklı ve zaman zaman yapaydır.

Kasîdelerinden biri, bazen, eski bir Arap şiiri koleksiyonu olan el-Mu'allakât içinde yer alır. Dîvân'ının birçok baskıları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *el-A'şâ, Kays b. Sa'lebe, Hîre, Menfûha, Dürnâ, Cihinnâm, Hevze b. 'Alî, el-Mu'allakât.*

* Bu yazı, W. Caschel tarafından *El²* (İng.)'ya yazılan "al-A'shâ" maddesinin (I, 689-690) çevirisidir. Yazının sonuna, araştırmacılara yararlı olacağı mülâhazasıyla, bir "Seçilmiş Ek Kaynakça" ilâve etmeyi uygun gördük.

** Werner Caschel (1896, Danzig-1970, Köln): Tanınmış Alman şarkiyatçısı ve arabisti. Berlin (1946'dan beri) ve Cologne Üniversitesi'nde (1948'den beri) profesör olarak ders verdi. Başlıca çalışmaları: *Das Schicksal in der altarabischen Poesie*, Doktora Tezi, Leipzig 1926; "Ajjâm al-'Arab, Studien zur altarabischen Epik" *Islamica*, IV (1931), s. 1-99 (Doçentlik Tezi); *Arabic Inscriptions in the Collection of the Hispanic Society of America*, New York 1936; *Die Beduinen*, I-IV, Max Freiherr von Oppenheim ve Erich Bräunlich ile birlikte, Leipzig-Wiesbaden 1939-1968; *Das altarabische Königreich Lihjan*, Krefeld 1950; *Die Bedeutung der Beduinen der Geschichte der Araber*, Köln 1953; *Ğamharat an-nasab. Das genealogische Werk des Hişâm ibn Muhammad al-Kalbî*, I-II, E. J. Brill, Leiden 1966. Ayrıca, çeşitli şarkiyat dergilerinde (*Islamica*, *Oriens*, *ZDMG* vb.) ve *El²* (İng.)'da bazı makaleleri yayınlanmıştır. Kendisinin 70. doğum yılı dönümünde (1966), adına bir armağan (*Festschrift Werner Caschel zum siebzigsten Geburtstag 5 März 1966*, nşr. Erwin Gräf, Leiden 1968) çıkarılmıştır. Hayatı ve eserleri hakkında bk. Necib el-'Akikî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1965, II, 801; 'Abdurrahmân Bedevî, *Mevsû'atü'l-Müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 314-316; H. Ahmed Schmiede, "Cassel, Werner", *DİA*, VII, 162.

*** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı.

**** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı.

ABSTRACT

al-A'shā

al-A'shā, Maymūn b. Qays. Prominent ancient Arab poet of the tribe of Qays b. Tha'laba of the Bakr b. Wā'il. Born before 570 in Durnā, a place in the Manfūha oasis (south of Riyād), died in the same place after 625. He was nicknamed "night-blind" after he lost his sight. He set out in search of wealth in his youth. For years he travelled, probably as a merchant, and visited Upper and Lower Mesopotamia, Syria, southern Arabia, and Abyssinia in this way.

The poet was educated at Hīra, where the tradition of legend and poetry was broader than that of any other individual tribe. His style is rhetorical and at times, artificial.

One of his qasīdas is sometimes included in the Mu'allaqāt, an early Arabic poetry collection. His Dīwān has been published for many times.

Key Words: *al-A'shā, Qays b. Tha'laba, Hīra, Manfūha, Durnā, Jihinnām, Hawdha b. 'Alī, al-Mu'allaqāt.*

el-A'shā, Meymūn b. Kays. Bekr b. Vā'il [bu maddeye bk.]'e bağlı Kays b. Sa'lebe kabilesinden meşhur eski Arap şairi. 570 yılından önce Menfūha vahasında (Riyād'ın güneyinde) bir yer olan Durnā'da dünyaya geldi, 625 yılından sonra aynı yerde öldü. Lakabının işaret ettiği gibi, bir göz hastalığından çekti ve ömrünün baharında iken tamamen kör oldu. Gençliğinde zenginlik aramak için yolculuğa çıktı. Muhtemelen bir tüccar olarak yıllarca seyahat etti ve Yukarı ve Aşağı Mezopotamya, Suriye, güney Arabistan ve böylece Habeşistan'ı ziyaret etti. Kör olduktan sonra, sanatı vasıtasıyla, yani methiyeler yazarak yaşadı; yine de Hīre valisi İyās b. Kabīsa (ö. 611)'ya, Kays b. Ma'dikerib (Eş'as'ın babası)'i görmek için Hadramevt'e, Yemāme'de bir köy olan Cev hükümdarı Hevze b. 'Alī 'ye gitti. O, zaten ilk günlerde bir methiyeci olarak şansını denemişti. Fakat Hīre hükümdarı Esved (Hükümdar Nu'mân'ın kardeşi)'in üçlü zaferini kutlayan şiir ([*Divân*], nr. 1), bir başarı olarak görünmez. Şair, derinden siyasetle iç içe oldu. Hükümdar Nu'mân'ın düşüşünden sonra (501 veya 502'de), Bekr [kabilesi], -muhtemelen göçebe Kays b. Sa'lebe ile birlikte yazın göç ettikleri bölgeyi paylaşan güçlü Şeybân b. Sa'lebe ile A'shā'nın oturduğu Fırat sınırı boyunca, 'Irāk'ın ekilmiş topraklarına akınlarına başlamıştı. O, rehinelere talep etmiş olan Husrev II'ye küstahca bir cevapla Fırat vadisine ölüm ve yıkım getirmekle tehdit etti. Aynı cesaretle Şeybân'ın reisi Kays b. Mes'ūd'a karşı

durdu, o [Kays b. Mes'ûd]-uğramış olduğu büyük kayıpların etkisi altında- [hükümdarın] sarayına gitti (nr. 34; 26). Böylece şaire, Zû Kâr (605) savaşına sebep olmaya yardım etmiş olduğu muhtemelen söylenecekti. Eğer yolunu şaşırması ve yozlaşmış beyitler (nr. 5, 32-50), gerçekten İyâs b. Kabîsa'ya işaret ediyorsa, yine İran etkisi altında Zû Kâr'ın galiplerini hemen ortaya çıkaran bu değişimde o zaman o da aktif olmuştu. Anavatanında, minnettar olduğu yasal hükümdar Hevze'nin lehinde aracılık etti ve gasıp el-Hâris b. Va'le ile alay etti (nr. 7, 4-6; 30). Bu arada Şeybân'ın, kendi kabilesinin şerefini çiğnediğini düşündüğü için Kays b. Sa'lebe'den yana Şeybân'dan ayrılmıştı (nr. 6; 9). (Birkaç yıl sonra) kendi anayurdunda itham edildiği ve davayı kaybettiği zaman bu yüzden derinden incindi. Gerçekten, Cihinnâm isminde bir şair bozuntusu ile rakibi ona karşı çıkıncaya kadar dostane bir çözüme ulaşmaya tamamen hazır olmuştu. İki Mekke yakınlarındaki bir panayırda karşılaştılar. -Cihinnâm tarafından kışkırtılmış- aşağılık bir guruh, kamçı ve mızraklarla onun etrafını çevirdiler, fakat o zaman A'şâ'nın, ilk defa görünmesi için Mishal'e -onun cin veya şeytanlara ait ikinci benliği- izin verdiği beyitleri ile şaşakaldılar (nr. 14; 38; 15). O, aceleyle irticalen söylenmiş bir şiir (Semev'el hakkında [bu maddeye bk.]) vasıtasıyla kendisini büyük tehlikeden kurtarmak için evvelce bir kere fırsat yakalamıştı. Sonradan, onların rızası ile veya rızası olmadan 'Âmir b. et-Tufeyl [bu maddeye bk.] ve 'Alkame b. 'Ulâse (nr. 18; 19) arasındaki kavgaya karıştı. Keza, Fezâre (Gatafân [bu maddeye bk.])'nin tanınmış reisi Zebbân b. Seyyâr'a karşı (nr. 20; 27-37) bu kabileden 'Uyeyne ve Hârice'yi müdafaa etti: Caskel, ["Ein Mißverständnis in den Mufaddalıyât"], *Oriens*, 7 [1954], s. 302. Bu, muhtemelen yirmili yılların başında vuku buldu. Nr. 1, 67; 3, 32, 54; 5, 62-64; 13, 69; 34, 13'den anlaşılabilirliği kadarıyla el-A'şâ bir Hıristiyandı.

Şair, menkıbe ve şiir geleneğinin diğer herhangi bir kişiye ait kabileninkinden daha yaygın olduğu Hîre'de eğitim gördü. Üslûbu tumturaklı ve zaman zaman (özellikle nr. 1'de) yapaydır. Buna bağlı olarak tercihi ses-efektleri ve etkili bitişlerle birlikte sesli (Farsça) yabancı kelimelerdir. Keyfî bir ilgisizlikle, ara sıra *kasîdenin* geleneksel temalarını işler. İmanın (ta'rîz, telmih) birçok türünden hoşlanır. Böylece, meselâ, *Hüreyrete vedit'*, nr. 9, 1, birini nr. 6'da, sadece tersine çevrilmiş özlü söz (motto) ile, konunun tekerrürüne hazırlar. Mekke'nin methi ile Gatafân'ın reisleri hakkındaki methyesinin (nr. 20, 27-37) her ikisi de, görünüşe göre anlamsız olmakla birlikte, anavatanından uzak durmak için her iki fırsatta da haklı sebebi olan A'şâ'nın olduğu yeri işaret eder. İlk pasaj, ayrıca Cihinnâm ile çatıştığı yeri gösterir ve ikincisi,

Gatafân'ın reisleri hakkındaki methiyesini nazar-ı itibara almayan Zebbân'ı A'şâ'nın dava etme niyetini gösterir.

Şairin yakın etkisi, onun, Eş'as'ın himayesini kazanmayı hesaplayan anonim (Hıristiyan ?) öğrencileri ve uydurucuları ile sınırlandırılmış gibi görünmektedir. Onların çalışmaları, ilk kısmı da otantik olmayan birçok beyit ihtiva etmekle birlikte *Dîvân* (nr. 52-82)'ının ikinci kısmının hemen hemen tamamını doldurmaktadır.

Bibliyografya: *The Diwan of al-A'shâ*, nşr. R. Geyer (Gibb Mem. N. S. VI), London 1928; *GAL*, I, 37; *Suppl.*, I, 65-67; Muhammed b. Sellâm, *Tabakât*, s. 18 vd.; Caskel, ["Ein Mißverständnis in den Mufaddaliyât"], *Oriens*, 7 [1954], s. 302.

Seçilmiş Ek Kaynakça

'Abdül'azîz Nebevî, *el-Mer'e fî Şi'ri'l-A'shâ: Dirâse Tahlîliyye*, Kahire 1987.

'Abdülkâdir b. 'Ömer el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, Bulak 1299, I, 84-86.

'Alî Şelak, *el-A'shâ: el-Hamre, es-Sannâciyye*, Beyrut 1985.

Altuncî, Muhammed, *el-A'shâ: Şâ'irü'l-Mücûn ve'l-Hamre*, Dimaşk 1975; Beyrut 1978.

el-A'shâ, Meymûn b. Kays, *Dîvân*, şerh ve nşr. Muhammed Muhammed Hüseyin, Kahire 1950; Beyrut 1388/1968, 1974, 1983, 1987.

_____, *Dîvân*, Dâru Sâdır-Dâru Beyrût, Beyrut 1380/1960.

_____, *Dîvân*, Dâru Sâdır, Beyrut 1966, 1994.

_____, *Dîvân*, nşr. Fevzî 'Atavî, Beyrut 1968, 1980.

_____, *Dîvân*, Dâru Beyrût, Beyrut 1980, 1983.

_____, *Dîvân*, nşr. Kâmil Süleymân v. dğr., Beyrut 1985.

_____, *Dîvân*, şerh ve nşr. Mehdî Muhammed Nâsirüddîn, Beyrut 1407/1987, 1993, 2003.

_____, *Dîvân*, nşr. Yûsuf Şükrî Ferhât, Beyrut 1413/1992.

_____, *Dîvân*, şerh ve nşr. Yûsuf Ferhât, Beyrut 1992, 2005.

_____, *Dîvân*, şerh: Hannâ Nasr el-Hittî, Beyrut 1992, 1994.

_____, *Dîvân*, şerh: Muhammed Kâsım, Beyrut 1994.

_____, *Dîvân*, şerh ve nşr. Muhammed Hammûd, Beyrut 1996.

_____, *Dîvân*, nşr. 'Ömer Fârûk et-Tabbâ', Beyrut 2004.

_____, *Dîvân*, nşr. Yahyâ eş-Şâmî, Beyrut 2004.

_____, *Dîvân*, nşr. 'Abdurrahmân el-Mustâvî, Beyrut 2005.

Bauer, Thomas, *Altarabische Dichtkunts*, Wiesbaden 1992, I, 216 vd.; II, 68-85.

- Blachère, Régis, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, trc. İbrâhîm el-Keylânî, 2. baskı, Dimaşk 1404/1984, s. 355-359.
- _____, "Un problème d'histoire littéraire: A'şâ Maymûn et son oeuvre", *Arabica*, X/1 (1963), s. 24-55.
- el-Bustânî, Butrus, *Üdebâ'ü'l-'Arab fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Beyrut 1989, s. 212-224.
- el-Bustânî, Fu'âd Efrâm, *el-A'şâ'l-Ekber*, er-Revâ'i: 31, 3. baskı, Beyrut 1963.
- _____, "el-A'şâ ve'l-İslâm", *el-Meşrik*, XXXII (1932), s. 763-771.
- Caskel, W., "Maimûn al-A'şâ", *OLZ*, 34 (1931), s. 794-803.
- el-Cûzû, Mustafâ 'Alî, *el-A'şâ'l-Kebîr*, Beyrut 1977.
- Dalgleish, K., "Some Aspects of the Treatment of Emotion in the Dîwân of al-A'shâ", *Journal of Arabic Literature*, 4 (1973), s. 97-111.
- Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi-I: Cahiliye Dönemi*, Ankara 2009, s. 73, 92-93, 143-145 ve tür. yer.
- Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretü Eş'âri'l-'Arab*, nşr. 'Alî Fâ'ûr, Beyrut 1406/1986, s. 89-90, 157-169.
- Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbü'l-Agânî*, Beyrut 1414-15/1994, IX, 75-89.
- Fariq, K. A., "Pre-Islamic Arabic Poetry and Poets", *Studies in Islam*, IV/4, New Delhi 1967, s. 213-216.
- el-Ferîh, Sihâm 'Abdülvehhâb, *el-A'şâ ve Mu'cemühü'l-Lugavî*, Küveyt 2001.
- Furat, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Târîhi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar)*, I, İstanbul 1996, s. 94-95.
- el-Galâyînî, Mustafâ, *Ricâlü'l-Mu'allakâti'l-'Aşr*, Kahire 1414, s. 248-296.
- Geyer, R., *Zwei Gedichte von al-'A'şâ*, I-II, Wien 1905-1919.
- Hafâcî, Muhammed 'Abdülmün'im-'Abdüsselâm Ebü'n-Necâ Sirhân, *Ebü Basîr Meymûn b. Kays el-A'şâ*, Kahire 1949.
- Haffner, A., "A'şâ", *IA*, I, 694-695.
- Hyde, John Dennis, *A Study of the Poetry of Maymûn ibn Qays al-A'shâ*, Ph. D. Diss., Princeton 1970.
- İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ'*, nşr. Müfid Kumeýha, Beyrut 1401/1981, s. 114-118.
- İliyyâ Hâvî, *Fennü's-Şi'ri'l-Hamrî*, Beyrut, ts., s. 27-53, 358-385.
- Kennedy, Philip F., *The Wine Song in Classical Arabic Poetry: Abû Nuwâs and the Literary Tradition*, Oxford 1997, özellikle, s. 198-199, 245-261 ve tür. yer.

Kılıç, Hulûsi, "A'şâ", *DİA*, III, 544.

Kumeyha, Müfid Muhammed, *el-A'şâ'l-Kebîr Meymûn b. Kays*, Beyrut 1997/1417.

Lyall, C. J., "The Pearl-Diver of al-A'shâ", *JRAS* (1912), s. 499-502.

_____, "The Mu'allaqah of Maimûn al-A'shâ", *Adjab-nâme: A Volume of Oriental Studies Presented to Edward G. Browne*, Cambridge 1922, s. 285-292.

el-Mâni', 'Abdül'azîz, "Kasîdetâ el-A'şâ'l-İslâmiyyeteyn", *Buhûsü Külliyyeti'l-Lugati'l-'Arabiyye*, II, Mekke 1404-1405, s. 79-95.

Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı 'Arabiyye, Câhiliyye Devri*, c. I, İstanbul 1332/1917, s. 886-923.

el-Merzübânî, *Mu'cemü'ş-Şu'arâ'*, nşr. F. Krenkow, Kahire 1354, s. 203, 401-402.

Nicholson, R. A., *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1969, s. 123-125 ve tür. yer.

Nöldeke, Th., "Zwei Gedichte von al-'A'sâ", *Zeitschrift für Assyriologie*, 19 (1905-1906), s. 397-415 [R. Geyer'in *Zwei Gedichte von al-'A'sâ* (I, Wien 1905) adlı eserinin tenkidî].

'Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Beyrut 1388/1969, I, 221-228.

Rescher, Oskar, *Abriss der Arabischen Litteraturgeschichte*, Stuttgart 1925, I, 98-103.

Sells, Michael A., *Desert Tracings: Six Classic Arabian Odes by 'Alqama, Shânfara, Labîd, 'Antara, Al-'A'sha, and Dhu al-Rûmma*, Middletown, Conn. 1989, s. 57-66.

Sezgin, Fuat, *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, Leiden 1975, II, 130-132.

es-Süyûtî, Celâlüddîn, *Şerhu Şevâhidi'l-Muğni*, nşr. Ahmed Zâfir Kûcân, Beyrut, ts., I, 240-244.

Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî: I. el-'Asrû'l-Câhilî*, Kahire 1960, s. 333-365.

Şeyho, Luwîs, *Şu'arâ'ü'n-Nasrâniyye*, Beyrut 1890, I, 357-399.

Şükrî Faysal, *Tetavvürü'l-Gazel*, 2. baskı, Dimaşk 1964, s. 152-153, 154-184.

Tâhâ Hüseyin, *Fî'l-Edebi'l-Câhilî*, Kahire 1947, s. 256-267.

Thorbecke, H., "al-'A'sâ's Lobgedicht auf Muhammad", *Morgenländische Forschungen (Festschrift Fleischer)*, Leipzig 1875, s. 233-260.

Tülücü, Süleyman, *Mu'allakât ve Şairleri Üzerinde İncelemeler*, [Doktora Öncesi] Seminer Çalışması II, Erzurum 1979, s. 90-95.

_____, "A'şâ, Meymûn b. Kays", *DİA*, III, 544-545.

Yahyâ eş-Şâmî, *el-A'şâ: Hayâtühû ve Şîruh*, Beyrut 2000.

Yılmaz, İbrahim, *Panayırlar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol*, Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, Erzurum 1997, s. 189, 191, 201-204, 209-212.

_____, "A'şâ ve Kasîde-i Dâliyye", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14 (1999), s. 245-268.

ez-Zirikî, *el-A'lâm*, nşr. Züheyr Fethullâh, 8. baskı, Beyrut 1989, VII, 341.

Kısaltmalar

- DİA* : *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, I- , İstanbul 1988- .
- EP* (İng.) : *The Encyclopaedia of Islam*, I- , New Edition, Leiden 1960- .
- GAL* : Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, I-II, Leiden 1943-1949; *Suppl.*, I-III, Leiden 1937-1942.
- İA* : *İslâm Ansiklopedisi*, I-XIII, İstanbul 1940-1988.
- JRAS* : *Journal of the Royal Asiatic Society* (London).
- OLZ* : *Orientalische Literaturzeitung* (Berlin).
- ZDMG* : *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* (Leipzig-Wiesbaden).